

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЧЕРНИШ Ольга Володимирівна

УДК 336.77:631.16

**УПРАВЛІННЯ КРЕДИТУВАННЯМ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

**Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Житомир – 2009

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Житомирському національному агроекологічному університеті Міністерства аграрної політики України.

Наукові керівники: доктор економічних наук, професор

Поліщук Микола Петрович

кандидат економічних наук, доцент

Якобчук Валентина Павлівна,

Житомирський національний

агроекологічний університет,

завідувач кафедри економічної теорії

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор

Чупіс Анатолій Віталійович,

Сумський національний аграрний університет

Міністерства аграрної політики України,

завідувач кафедри фінансів

кандидат економічних наук

Першко Лариса Олександрівна,

Національний університет державної

податкової служби України,

доцент кафедри фінансового менеджменту

Захист дисертації відбудеться 15 січня 2010 р. о 15 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.083.02 у Житомирському національному агроекологічному університеті Міністерства аграрної політики України за адресою: 10008, м. Житомир, Старий бульвар 7, ауд. 55.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Житомирського національного агроекологічного університету Міністерства аграрної політики України за адресою: 10008, м. Житомир, Старий бульвар 7.

Автореферат розісланий 14 грудня 2009 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук

Є. І. Ходаківський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Управління кредитуванням сільськогосподарських підприємств належить до злободених економічних проблем, які вимагають як наукового, так і практичного вирішення. Зростаючий попит сільськогосподарських підприємств на кредитні ресурси залишається не реалізованим. Нестабільний фінансовий стан господарств, відсутність ліквідного забезпечення та непомірно висока плата за користування кредитами стримує розвиток кредитних відносин в аграрному секторі економіки.

Відтак виникає об'єктивна необхідність системного дослідження проблеми управління кредитуванням сільськогосподарських підприємств. Повноцінне врахування специфіки господарської діяльності аграрних підприємств, як суб'єктів кредитування, та їх економічних інтересів, як суб'єктів господарювання, досі не покладено в основу кредитно-фінансової політики держави, що зумовлює залежність сільськогосподарських товаровиробників від рішень банківських установ. До того ж розробка заходів щодо зменшення ризиків неповернення кредитів не стала загальнообов'язковою процедурою у практиці управління як фінансово-кредитних установ, так і сільськогосподарських підприємств.

Стан вивчення проблеми. Вагомий внесок у дослідження теоретичних і практичних питань кредитування сільськогосподарських підприємств зробили такі вітчизняні вчені, як: В.М. Алексійчук, П.І. Гайдуцький, В.В. Гончаренко, О.Є. Гудзь, М.Я. Дем'яненко, П.А. Лайко, Ю.Я. Лузан, Ю.О. Лупенко, Л.О. Першко, Г.І. Пиріг, М.П. Поліщук, П.Т. Саблук, А.М. Стельмашук, А.В. Чупіс та ін.

Однак можливість участі сільськогосподарських підприємств у процесах кредитування як рівноправних партнерів та посилення їх ролі у розвитку кредитних відносин вимагає окремого дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Житомирського національного агроекологічного університету за темою: «Розробити і обґрунтувати стратегічні напрями та пріоритети пореформеного розвитку аграрного сектора Північно-Західного регіону України» (номер державної реєстрації 0104U008697). У межах даної теми автором розроблено механізм управління кредитуванням сільськогосподарських підприємств.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретико-методологічних засад і науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму управління кредитуванням сільськогосподарських підприємств. Відповідно до поставленої мети в дисертації вирішувались такі завдання:

- удосконалити теоретико-методологічний підхід до визначення економічної сутності категорії «кредит» в аграрному секторі економіки;
- обґрунтувати поняття та визначити складові механізму управління кредитуванням сільськогосподарських підприємств;

- дати оцінку рівня забезпеченості сільськогосподарських підприємств кредитними ресурсами;
- визначити вплив кредитування на ефективність господарської діяльності сільськогосподарських підприємств;
- обґрунтувати перспективні форми кредитування сільськогосподарських підприємств;
- розробити методіку прогнозування обсягів та джерел кредитування сільськогосподарських підприємств;
- визначити готовність сільськогосподарських підприємств до лізингових операцій;
- розробити та запропонувати економіко-математичну модель оптимізації галузевої структури сільськогосподарського підприємства з метою мінімізації кредитних ризиків.

Об'єктом дослідження є процес управління кредитуванням сільськогосподарських підприємств Житомирської області на пореформеному етапі розвитку аграрного сектора економіки. *Предметом дослідження* є сукупність теоретико-методологічних та практичних аспектів управління забезпеченням кредитними ресурсами сільськогосподарських підприємств.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дисертаційного дослідження є системний підхід до вивчення управління кредитуванням сільськогосподарських підприємств. За допомогою *методу наукової абстракції* уточнено основні поняття проблеми дослідження. Застосування *економіко-історичного методу* дало змогу з'ясувати еволюційний характер формування категорії «кредит», а також виділити найбільш важливі форми та принципи кредитування сільськогосподарських підприємств. Для аналізу й оцінки діяльності окремих сільськогосподарських підприємств використано *монографічний метод*. Обґрунтування економічної ефективності використання кредитних ресурсів здійснено за допомогою *розрахунково-конструктивного методу*. Застосування прийомів *порівняння та спостереження* дало змогу оцінити наявні та необхідні обсяги кредитних ресурсів аграрного сектора. Використання *рядів динаміки* дало змогу проаналізувати багаторічні дані щодо використання кредитних ресурсів. *Табличний і графічний методи* використовувалися для відповідної ілюстрації одержаних результатів. За допомогою *групування, кореляційно-регресійного методу* визначено вплив груп чинників на рентабельність виробництва продукції сільськогосподарських підприємств. На основі методу *соціологічного опитування* проведено анкетування керівників сільськогосподарських підприємств Житомирської області для визначення їх готовності до лізингових операцій. Із застосуванням *дисперсійного методу* перевірено достовірність побудованої регресійної моделі. Прогнозування показників сільськогосподарської діяльності підприємств та частки обсягів кредитування у собівартості виробництва основних видів сільськогосподарської продукції здійснено із використанням *методу екстраполяції тренду*. Застосування *статистико-економічного методу* дало змогу розрахувати коефіцієнти варіації, середньоквадратичні відхилення, парні коефіцієнти кореляції урожайності сільськогосподарських культур. *Метод*

оптимізаційного моделювання забезпечив можливість визначення оптимальних площ насаджень сільськогосподарських культур з метою зменшення кредитних ризиків.

Інформаційна база дослідження. Інформаційними джерелами дослідження були матеріали Державного комітету статистики України, Міністерства аграрної політики України, Головного управління агропромислового розвитку Житомирської облдержадміністрації, дані річних звітів сільськогосподарських підприємств, матеріали власних соціологічних досліджень, наукові праці вчених економістів-аграрників з проблеми дослідження, ресурси світової інформаційної мережі *Internet*.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

вперше:

- обґрунтовано методологічний підхід до вирішення проблеми управління кредитними ризиками на основі розробки моделі оптимізації галузевої спеціалізації сільськогосподарського підприємства, що забезпечує зменшення кредитних ризиків, зумовлених природно-кліматичними, технологічними та економічними чинниками;

удосконалено:

- трактування економічного змісту категорії «кредит», що на відміну від існуючих підходів ґрунтується на системному дослідженні особливостей формування та розвитку кредитних відносин аграрного виробництва;
- механізм управління кредитуванням в аграрному секторі, в якому право паритетної участі надано сільськогосподарським підприємств, що, використовуючи відповідні інструменти, важелі та стимули, можуть цілеспрямовано впливати на процес кредитування;

дістали подальшого розвитку:

- пропозиції щодо впровадження лізингу як перспективної форми кредитування сільськогосподарських підприємств та пріоритетного напрямку диверсифікації джерел залучення кредитних ресурсів, що дозволяє активізувати процес оновлення основних засобів господарств і забезпечити підвищення ефективності господарської діяльності;
- обґрунтування доцільності створення сільськогосподарськими підприємствами кооперативного банку з метою кредитування, що дасть змогу вирішити проблеми завищеної вартості кредитних ресурсів та забезпечення їх повернення;
- систематизація основних характеристик іпотечного кредитування, зокрема обґрунтування його перспективності для сільськогосподарських підприємств та визначення в цьому контексті економічних, правових та організаційних передумов повноцінного функціонування ринку землі, а також участі держави у процесі кредитування.

Практичне значення одержаних результатів. Практична цінність результатів дослідження полягає у створенні методологічної бази для організації управління кредитуванням на сільськогосподарських підприємствах.

Пропозиції щодо формування і використання кредитних ресурсів сільськогосподарських підприємств Житомирської області використано Київським центральним регіональним управлінням банку «Фінанси і кредит» (довідка 20.07.2009 р. № 1642).

Запропоновану економіко-математичну модель оптимізації управління кредитними ризиками прийнято до впровадження ПП СФГ «Тамерлан» Бердичівського району Житомирської області (довідка від 27.08.2009 р. № 18).

Результати дисертаційної роботи використано в навчальному процесі Житомирського національного агроекологічного університету при викладанні дисципліни «Фінанси», «Фінанси підприємств» (довідка від 11.09.2009 р. № 2058) та Будівельного коледжу ЖНАЕУ при викладанні дисципліни «Економічна теорія», «Економіка будівництва» (довідка від 16.07.2009 р. № 384).

Особистий внесок здобувача. Одержані наукові результати з теоретико-методологічних та практичних рекомендацій розвитку кредитування сільськогосподарських підприємств є особистими розробками автора. В спільних публікаціях здобувачеві належать результати лише власних досліджень.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення та результати, викладені в дисертації, доповідались на Міжнародній науково-теоретичній конференції «Актуальні питання науки та практики: досягнення та перспективи-2008» (м. Полтава, 2008 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Агропромисловий комплекс України: стан та перспективи розвитку» (м. Київ, 2009 р.), Міжнародній науково-практичній конференції аспірантів, магістрів та студентів «Інновації для сільського господарства» (м. Житомир, 2009 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансово-бюджетна політика в контексті соціально-економічного розвитку регіонів» (м. Дніпропетровськ, 2009 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Наука та практика-2009» (м. Полтава, 2009 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Оптимізація наукових досліджень-2009» (м. Миколаїв, 2009 р.)

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 11 наукових праць загальним обсягом 2,36 д. а., у т. ч. 5 статей – у наукових фахових виданнях, загальним обсягом 1,56 д. а.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел із 170 найменувань. Основний зміст роботи викладено на 136 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить 21 таблицю, 32 рисунки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, розглянуто стан вивчення проблеми, наведено мету й основні завдання дослідження, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, сформульовано основні елементи наукової новизни та практичне значення отриманих результатів, а також повідомлено про їх практичне застосування та апробацію.

У першому розділі – «**Теоретико-методологічні аспекти управління кредитуванням в сільському господарстві**» – досліджено сутність поняття «кредит» та виділено його основні характеристики, розглянуто зарубіжний досвід сільськогосподарського кредитування, визначено найбільш перспективні форми кредитування виробників сільськогосподарської продукції, запропоновано механізм управління кредитними відносинами.

Сільськогосподарське кредитування є одним із основних механізмів стабілізації фінансового стану та дохідності виробників сільськогосподарської продукції. Зокрема, доступність кредитних ресурсів для сільськогосподарських виробників дозволяє не тільки подолати проблеми, що виникають через циклічність виробництва та залежність від природо-кліматичних умов, але й здійснити розширене економічне відтворення, забезпечити належні умови розвитку сільських територій. В цьому полягає системний характер місії кредитування в аграрному секторі.

Розвиток кредитних відносин базується на економічних інтересах, які реалізуються у формі відсотку на позикові кошти (для кредитора) та у вигляді прибутку від використання позичених коштів (для позичальника), що відіграє визначальну роль у процесі кредитування. Особливості виробництва сільськогосподарської продукції, такі як: його залежність від природно-кліматичних умов, циклічний характер відтворення, нерівномірність зростання витрат, що не покриваються виручкою від реалізації, тощо, зумовлюють об'єктивну необхідність залучення кредитних ресурсів та визначають умови їх надання.

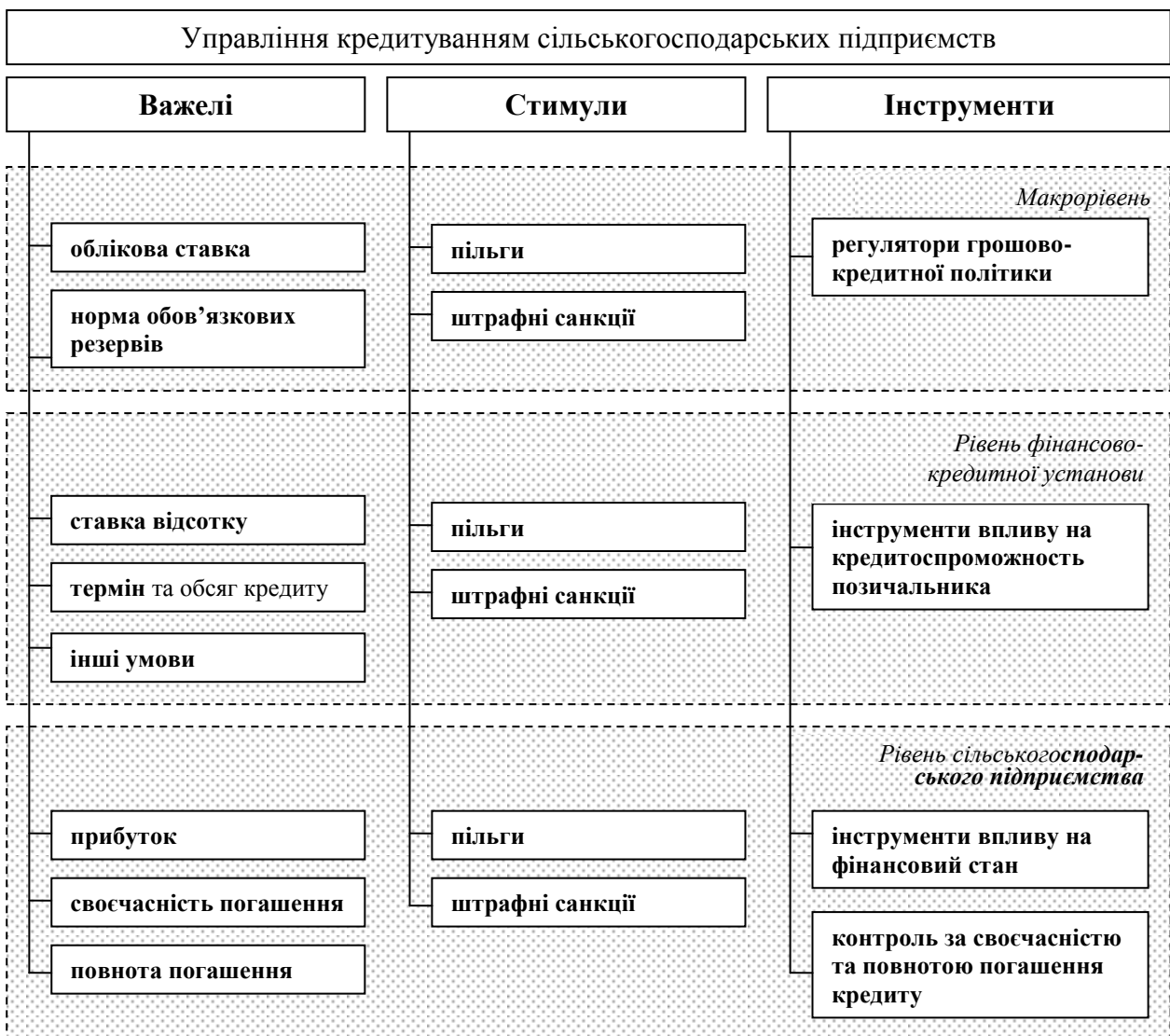
У процесі дослідження підтверджено, що кредит завжди супроводжується виникненням кредитних відносин між кредитором, як ініціатором перерозподілу тимчасово вільних коштів, та позичальником, як особою, що потребує залучення цих коштів. Надання позики доцільне лише для фінансового стабільних підприємств та господарств, які виробляють сільськогосподарську сировину та продукцію, що є стратегічно важливою для національної економіки. Перевагу слід надавати залученню кредитних ресурсів фінансово-кредитних установ, які функціонують на кооперативних засадах.

Для ідентифікації та систематизації кредитних процесів в якості критеріальної ознаки було обрано форму надання кредиту. Врахування саме цієї ознаки дало змогу обґрунтувати доцільність використання сільськогосподарськими підприємствами того чи іншого виду кредиту залежно від об'єктів, що перебувають у його власності (застави, об'єкту лізингу, землі, дебіторських зобов'язань тощо). Існування можливості вибору створює основу для диверсифікації кредитних ресурсів, які обирають виробники сільськогосподарської продукції.

Теоретично доведено, що найбільш перспективними формами сільськогосподарського кредитування є лізинг та іпотечний кредит. Зокрема, залучення кредитних ресурсів під заставу нерухомого майна (землі) дасть змогу подолати основну проблему кредитування сільськогосподарських підприємств, а саме: відсутність заставного майна необхідної вартості. Зважаючи на досвід зарубіжних країн, варто виділити основні характеристики іпотечного

кредитування, які доцільно врахувати в процесі становлення іпотеки у аграрній сфері вітчизняної економіки: 1) залучення держави до процесу кредитування, оскільки тільки вона може гарантувати повернення позики; 2) функціонування повноцінного ринку землі (як первинного, так і вторинного) для реалізації застави в разі несплати боргу; 3) існування всіх необхідних економічних, правових та організаційних інструментів, що забезпечують механізм іпотечного кредитування.

В цілому, механізм управління кредитуванням визначено як сукупність інструментів, важелів та стимулів цілеспрямованого впливу на якісні та кількісні характеристики кредитних відносин. Запропоновано складові механізму управління кредитуванням розподілити залежно від рівня управління, виділивши макрорівень – державні органи управління фінансовою системою та мікрорівень – фінансово-кредитні установи та сільськогосподарські підприємства (рис. 1).

Рис. 1. Рівні та складові механізму управління кредитуванням сільськогосподарських підприємств

Держава в особі НБУ проводить кредитну політику та регулює кредитні відносини шляхом встановлення облікової ставки НБУ та норм обов'язкових резервів комерційних банків. Фінансово-кредитні установи, в свою чергу, визначаючи умови кредитування, зокрема, ставку кредитування, обсяг кредиту та строк його погашення тощо, впливають на рішення сільськогосподарських підприємств про отримання позики. Щодо позичальників, то вони, враховуючи прогностичні економічні показники, зокрема прибутку, та власні можливості впливати на процеси залучення та повернення кредитних ресурсів, визначають характер своїх кредитних відносин із кредитором.

Основним призначенням стимулів, що входять до складу кредитного механізму, є забезпечення правильності та законності перебігу процесу кредитування. Покарання у вигляді штрафних санкцій за порушення умов кредитного договору має бути застосовано на всіх рівнях регулювання. Серед інструментів кредитного механізму виділено, насамперед, ті, що здійснюють регулюючий вплив на процеси повернення залучених коштів.

У другому розділі – «Сучасний стан і проблеми управління кредитуванням сільськогосподарських підприємств» – здійснено аналіз тенденцій розвитку кредитних відносин між банківськими установами і сільськогосподарськими підприємствами (на матеріалах Житомирської області) та оцінено механізм управління цими відносинами, розроблено методику кількісної оцінки факторів, що впливають на рентабельність підприємств та на виникнення кредитних ризиків.

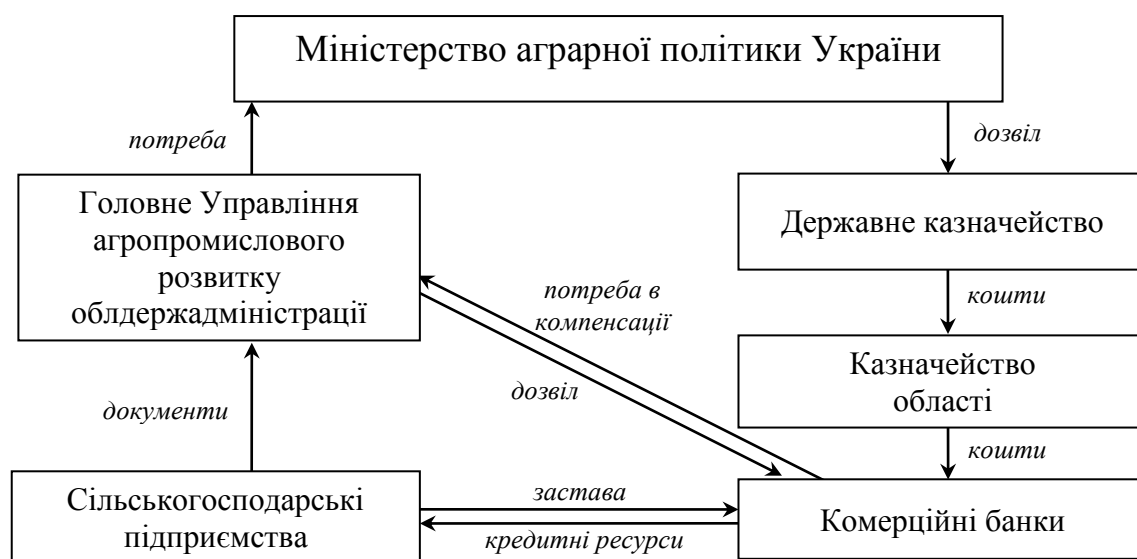
Аналіз фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств свідчить про одночасне зростання обсягів бюджетного фінансування та кредитних ресурсів, що надаються банківськими установами. Зокрема, обсяги кредитів, отриманих сільськогосподарськими підприємствами Житомирської області, зросли з 97,5 млн. грн. у 2003 р. до 163,5 млн. грн. у 2008 р. (рис. 1).

Рис. 2. Динаміка обсягів кредитів, отриманих сільгоспідприємствами Житомирської області, 2003-2008 рр.

Проте, потреби сільськогосподарських підприємств Житомирської області в довгострокових та середньострокових кредитах задовольняються лише на 29,1 %, короткострокових – тільки на 59,8 %. Встановлено, що розвиток банківського кредитування сільськогосподарських підприємств області стримує низка чинників, до яких належать: відсутність ліквідної застави, надійного позичальника та гарантій повернення кредиту; високий рівень витрат банків при наданні кредитних послуг; значні ризики, пов'язані з несвоєчасним поверненням кредитів та відсутністю позитивної кредитної історії тощо.

На прикладі сільгоспідприємств Житомирської області підтверджено, що одним із основних напрямів сучасної державної аграрної політики є здешевлення банківських кредитів шляхом застосування часткової компенсації відсоткової ставки комерційних банків. Механізм пільгового кредитування передбачає компенсацію із бюджету комерційним банкам різниці, яку вони втратили внаслідок кредитування за неринковими (пільговими) відсотковими ставками. Механізм надання часткової компенсації наведено на рис. 3. Сума пільгових кредитів, наданих сільськогосподарським підприємствам Житомирської області у 2003-2008 рр., мала тенденцію до зростання.

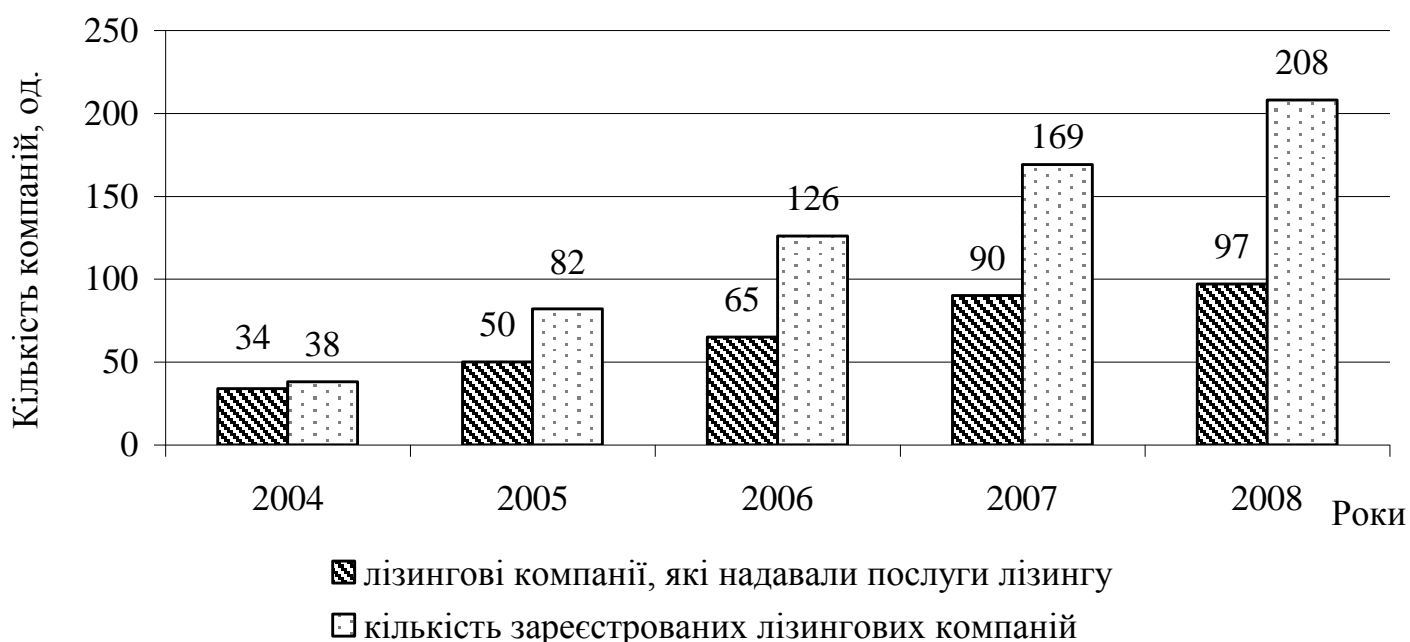

Рис. 3. Схема надання часткової компенсації ставки за кредитами комерційних банків сільськогосподарським підприємствам

Встановлено, що умови та порядок надання коштів для пільгового кредитування щороку змінюється. Це, в свою чергу, зумовлює появу певних проблем, що гальмують розвиток сільськогосподарського кредитування. По-перше, отримати кредити можуть лише фінансово стійкі господарства, що мають ліквідну заставу. Однак частка таких господарств у загальній кількості товаровиробників є незначною. По-друге, існує суттєвий ризик того, що власники комерційних банків можуть встановити інші пріоритети і відмовитися

від кредитування підприємств аграрного сектора. По-третє, несвоєчасність надання компенсацій за кредитними ставками стримує ініціативу керівників як кредитно-фінансових установ, так і сільськогосподарських підприємств.

В процесі дослідження підкреслено, що однією з найбільш перспективних форм кредитування є лізинг. Кількість зареєстрованих лізингових компаній в Україні протягом 2004-2008 рр. суттєво зростає. У 2004 р. їх було зареєстровано 38, у 2008 р. їх кількість становила 208, що в 5 разів більше порівняно з 2004 р. (рис. 4).

Рис. 4. Динаміка кількості лізингових компаній в Україні, 2004-2008 рр.

Проведений аналіз виявив, що в Україні спостерігається зростання вартості та кількості діючих договорів фінансового лізингу, а у структурі лізингових угод за галузями переважають угоди, пов'язані з функціонуванням транспортної галузі та будівництвом. Основними джерелами фінансування лізингових операцій в Україні є позичкові кошти юридичних осіб, банківські кредити та власні кошти лізингових компаній. Однак питома вага цих джерел у 2004-2008 рр. значно коливалася, що деякою мірою пов'язано з кризовими явищами, які охопили фінансову систему, політичною нестабільністю, погіршенням доступу до кредитних ресурсів, падінням платоспроможності сільськогосподарських підприємств. Саме ці чинники негативно впливають на розвиток лізингу в Україні, підвищуючи рівень ризику запровадження довгострокових проектів та зумовлюючи значне зростання частки короткотермінових договорів.

Встановлено, що управління кредитними ресурсами в Житомирській області внаслідок дії низки економічних чинників не здійснюється на належному рівні. Незважаючи на збільшення кількості банківських установ в

області, що стало можливим завдяки формуванню розгалуженої мережі філій, банківське кредитування не стало пріоритетним у системі фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств. Крім того, банківські установи Житомирської області надають перевагу короткостроковому кредитуванню. Питома вага короткострокових кредитів у загальному обсязі кредитних ресурсів, які отримали сільськогосподарські підприємства області у 2007 р., склала 78 %, а довгострокових кредитів – 22 %.

Виявлено, що адекватному розвитку взаємовідносин між банківськими установами і сільськогосподарськими підприємствами перешкоджають відсутність напрацьованих методів надання кредитів, високі вимоги до позичальників, недостатня зацікавленість у кредитуванні, слабкий розвиток системи реалізації прав на заставне майно, високий ступінь ризиків, нестабільний фінансовий стан сільськогосподарських підприємств. Останнє є визначальним чинником, що зумовлює більшість проблем у сфері кредитування сільськогосподарських підприємств Житомирської області, оскільки банки вважають потенційними позичальниками тільки прибуткові підприємства.

Доведено, що для мінімізації кредитних ризиків доцільно визначити фактори, що найбільше впливають на результативність господарювання сільськогосподарських виробників. З цією метою проведено кореляційно-регресійний аналіз рівня рентабельності сільськогосподарських підприємств. В якості факторних ознак обрано: x_1 – площа с.-г. угідь, га; x_2 – коефіцієнт зносу основних засобів, %; x_3 – коефіцієнт оновлення основних виробничих фондів, %; x_4 – фондозабезпеченість на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.; x_5 – середньооблікова кількість працівників, чол.; x_6 – середньомісячна заробітна плата 1 працівника, грн. Рівняння багатofакторної кореляційно-регресійної моделі залежності рівня рентабельності виробництва продукції у сільськогосподарських підприємствах Житомирської області в 2007 р. має вигляд:

$$y_x = -0,9829 + 0,0016x_1 - 0,1687x_2 + 1,4443x_3 + 0,0013x_4 + 0,0271x_5 + 0,0234x_6.$$

На підставі обчислених значень коефіцієнтів еластичності зроблено висновок, що збільшення на 1 % площі сільськогосподарських угідь зумовлює зростання рівня рентабельності на 0,0949 %; збільшення зношеності основних засобів на 1 % призводить до зменшення результативного показника на 0,1566 %; зростання коефіцієнта оновлення основних засобів на 1 % забезпечує збільшення прибутковості галузі на 0,0946 %; покращення фондозабезпеченості на 100 га сільськогосподарських угідь на 1 % сприяє зростанню рівня рентабельності на 0,1554 %; збільшення кількості працюючих на 1 % призводить до зростання результативної ознаки на 0,1080 %; збільшення середньомісячної заробітної плати працівників на 1 % зумовлює збільшення прибутковості галузі на 0,2010 %. Найбільший вплив на рівень рентабельності виробництва мають середньомісячна заробітна плата працівників підприємства та рівень зносу основних виробничих фондів, 48,96% варіації результативного показника спричинено варіацією інших факторів, врахованих у моделі.

У третьому розділі – «Стратегічні напрями в управлінні кредитуванням сільськогосподарських підприємств на основі системного підходу» – здійснено прогноз обсягів кредитування сільськогосподарських підприємств, обґрунтовано доцільність диверсифікації джерел кредитування, виявлено основні фактори впливу на готовність сільськогосподарських підприємств використовувати лізинг з метою технічного оновлення виробничих основних фондів, запропоновано методику управління кредитними ризиками виробниками сільськогосподарської продукції.

Альтернативною формою кредитування сільськогосподарських підприємств може стати надання кредитів кооперативними банками та кредитними спілками, тобто фінансово-кредитними інституціями, які засновані та функціонують на принципах кооперації. Дослідження економічних, організаційних та правових аспектів кредитування кооперативними банками та кредитними спілками дозволяє стверджувати, що для сільськогосподарських підприємств найбільш прийнятною є отримання кредитів від кооперативних банків. Аргументами на користь використання кредитних ресурсів таких фінансових установ є те, що, по-перше, кооперативні банки, як будь-які кооперативні організації, здійснюють свою діяльність максимально в інтересах своїх клієнтів-власників, якими є сільськогосподарські товаровиробники. Це підтверджується прикладами таких всесвітньо відомих кооперативних банків, як *DG BANK Deutsche Genossenschaftsbank* (Німеччина), *Credit Agricole* (Франція), *Rabobank* (Нідерланди) та ін. По-друге, кооперативні банки мають значно більший потенціал капіталізації у порівнянні з кредитними спілками, оскільки об'єднують не тільки фізичних, але й юридичних осіб. По-третє, формування і функціонування кооперативних банків є логічною та іманентною складовою формування інфраструктури аграрного ринку України. Проте сільськогосподарські підприємства не мають постійно вільних грошових ресурсів, які можна було б спрямувати для сплати членських внесків. Тому важливим джерелом коштів для формування кредитних ресурсів кооперативних банків мають стати допомога Національного банку України й спрямування (на зворотній основі) коштів державного бюджету.

У процесі дослідження з метою обґрунтування доцільності створення кооперативних банків для кредитування сільгосппідприємств розраховано прогнозні обсяги кредитних ресурсів, що можуть бути залученими до сфери сільськогосподарського виробництва. Доведено, що частка кредитних ресурсів у витратах виробництва і, відповідно, обсяги кредитування збільшуватимуться з року в рік.

Доведено, що для кредитування сільськогосподарських підприємств з метою оновлення їх основних фондів найбільш доцільним є лізингове кредитування. На основі результатів проведеного анкетування виявлено чинники, які зумовлюють готовність сільськогосподарських виробників до проведення лізингових операцій. Застосування кореляційно-регресійного аналізу дало змогу визначити якісні та кількісні залежності між цими чинниками. При цьому виділено результативну ознаку Y – показник лізингової готовності та факторні ознаки останнього: x_1 – фондозабезпеченість на 100 га

сільськогосподарських угідь, тис. грн.; x_2 – працевзабезпеченість на 100 га сільськогосподарських угідь, чол.; x_3 – рівень рентабельності, %; x_4 – розмір кредиту на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.; x_5 – сума компенсації, тис. грн.; x_6 – коефіцієнт оновлення основних виробничих фондів. У результаті розрахунків отримано такі показники залежності рівня лізингової готовності сільськогосподарських товаровиробників від вище зазначених факторів (табл. 1).

Таблиця 1

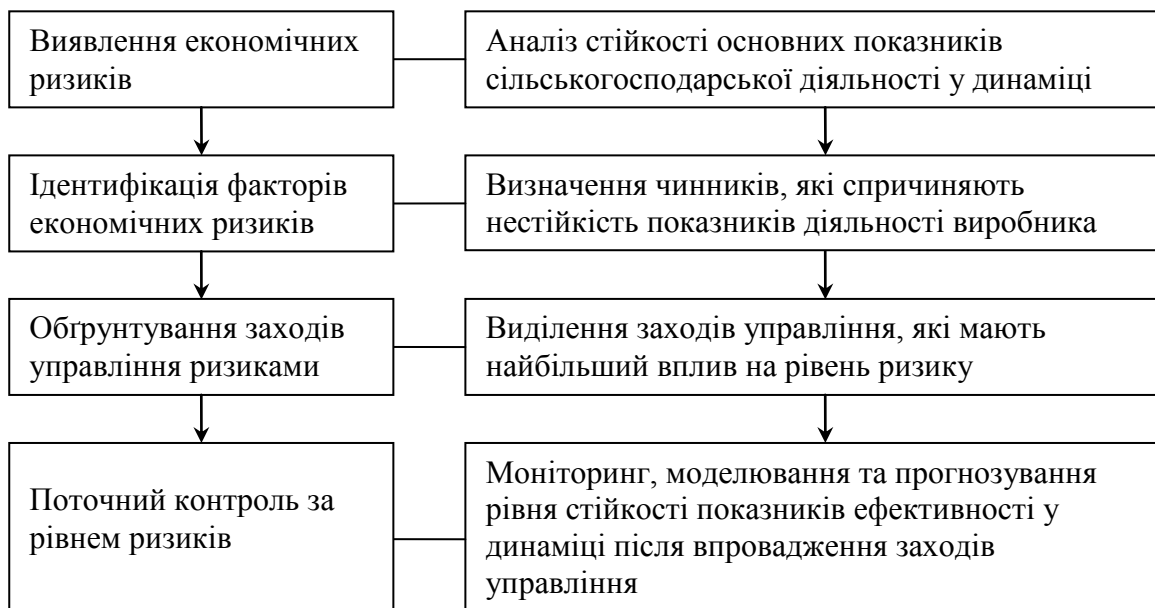
Розрахункові значення параметрів кореляційно-регресійної моделі залежності рівня лізингової готовності сільськогосподарських товаровиробників Житомирської області

Показник	Результативна ознака	Факторні ознаки					
		x_1	x_2	x_3	x_4	x_5	x_6
Розрахункове значення	y						
Середні значення ознак	2,0	259,0	8,5	10,2	18,0	21,4	1,10
Парні коефіцієнти кореляції (r_{yxi})	-	0,5721	0,4784	0,7497	0,2707	0,4340	0,5352
Середні квадратичні відхилення (σ_i)	0,1	55,1	1,5	3,5	4,6	1,6	0,03
Коефіцієнт варіації (V), %	7,1	21,3	17,6	34,1	25,5	7,7	2,5
Параметри кореляційно-регресійного рівняння, (a_i)	0,5142	0,0002	0,0139	0,0205	0,0001	0,0116	0,5762
β коефіцієнти (β_i)	-	0,068	0,146	0,501	0,004	0,134	0,111
Коефіцієнти еластичності, % (E_i)	-	0,023	0,059	0,105	0,001	0,124	0,317
Коефіцієнт детермінації (R^2)		0,613					
Розрахункове значення критерію Фішера ($F_{розр}$)		19,30					
Табличне значення критерію Фішера ($F_{табл}$)		2,21					

Результати аналізу свідчать, що із 61,3 % загального коливання лізингової готовності сільськогосподарських підприємств Житомирської області в 2007 р. 3,9 % пояснюється варіацією фондозабезпеченості, 7,0 % – працевзабезпеченості, 37,6 % – рентабельністю сільськогосподарського виробництва, 1,1 % – розміром кредиту на 100 га угідь, 5,8 % – величиною компенсованої суми та 6,0 % – коефіцієнтом оновлення основних засобів на підприємствах.

Значну увагу в дисертаційному дослідженні приділено таким аспектам управління кредитуванням як розроблення та запровадження сільськогосподарськими виробниками заходів, спрямованих на зменшення ризиків непогашення кредиту в строк або не в повному обсязі. Вибору переліку заходів з ризик-менеджменту в конкретному господарстві має передувати процес виявлення об'єкту впливу ризиків – сукупності показників, нестійкість яких спричинена дією того чи іншого виду ризику. Визначення неконтрольованих коливань основних показників ефективності виробництва та реалізації продукції, виділення груп ризиків, які існують в господарстві, обґрунтування конкретних заходів щодо зменшення цих ризиків, а також

постійний контроль за рівнем ризиків складають зміст процесу управління ризиками сільськогосподарських підприємств (рис. 5).

Рис. 5. Процес управління економічними ризиками

Управління ризиком, поява якого може бути зумовлена скороченням рівня врожайності, має на меті обмежити можливості зменшення врожайності. Одним із найбільш ефективних способів досягнення цього є виращування найменш ризикових для даного господарства сільськогосподарських культур. Аналіз ризиковості виробництва окремих культур та їх сукупності рекомендовано здійснювати у два етапи: 1) виділення культур, урожайність яких є найбільш стійкою у динаміці у даному регіоні; 2) визначення культур, що характеризуються оберненою залежністю рівнів урожайності (тобто, чим більшою є урожайність однієї культури, тим меншою має бути урожайність іншої і навпаки); 3) оптимізація площ насаджень раніше визначених культур із врахуванням наявних у господарстві ресурсів.

Зважаючи на невизначеність економічних ситуацій, в оптимізаційній моделі пропонується використовувати не планові, а очікувані значення, тобто математичні сподівання випадкових показників, а саме: рівень врожайності та ціну реалізації продукції. Це дасть змогу не тільки максимізувати дохід від реалізації сільськогосподарської продукції, а й визначити його математичне сподівання. Загалом цільову задачу лінійної моделі сформульовано так: визначити оптимальне співвідношення галузей (сільськогосподарських культур), яке забезпечить отримання максимально очікуваного доходу із врахуванням наявних у господарстві ресурсів, а саме: землі, грошових коштів, трудових ресурсів:

$$Z = \sum_{i \in I} M(p_i) \cdot M(y_i) \cdot v_i \cdot x_i \rightarrow \max$$

за умови виконання обмежень

$$\sum c_{ji} \leq C_j,$$

де I – множина галузей рослинництва; x_i – шукане значення площі вирощування культури i -го виду, га; $M(p_i)$ – математичне сподівання рівня ціни реалізації 1 ц культури i -го виду, грн./ц; $M(y_i)$ – математичне сподівання рівня урожайності культури i -го виду, ц/га; v_i – частка реалізованої культури i -го виду, частка від одиниці; c_i – витрати ресурсу j -го виду на виробництво культури i -го виду; C_j – обмеження за ресурсом j -го виду.

Математичне сподівання врожайності та ціни реалізації продукції пропонується визначати на основі багаторічних даних цих показників за схемою: 1) розподіл динамічного ряду на інтервали; 2) обчислення ймовірності попадання показника у кожен із інтервалів; 3) визначення середнього значення інтервалу; 4) розрахунок математичного сподівання випадкової величини як суми добутків ймовірності та середнього значення за всіма інтервалами.

Використання запропонованої методики дасть змогу не тільки зменшити ймовірність відхилення валового збору від середнього рівнів, але й компенсувати непередбачувані втрати врожаю однієї культури за рахунок зростання врожайності іншої. Апробація запропонованої методики управління ризиком, зумовленим ймовірним скороченням рівня врожайності, на прикладі ПП СФГ «Тамерлан», довела, що, окрім зменшення рівня кредитного ризику, господарство може забезпечити і зростання ефективності виробництва (табл. 2).

Таблиця 2

**Ефективність оптимізації співвідношення галузей рослинництва
в ПП СФГ «Тамерлан»**

Показник	Культура			Всього
	зернові та зернобобові	овочі відкритого ґрунту	цукрові буряки (фабричні)	
Площа посіву, га	15,00	9,10	25,00	49,10
Прямі затрати праці, люд.-год.	168,72	1673,87	1536,82	3379,41
Грошові витрати, грн.	30400,03	43121,22	56235,12	129756,37
Дохід від реалізації продукції, грн.	34089,76	51746,00	122083,20	207918,96
Очікуваний прибуток, грн.	3689,73	8624,79	65848,08	78162,59
Фактичний прибуток, грн.	12077,71	–	–	12077,71
Ефект від оптимізації співвідношення галузей, грн.	-8387,98	8624,79	65848,08	66084,89

Таким чином, впровадження заходів з управління кредитними ризиками сільськогосподарськими підприємствами зумовлює появу додаткових стимулів щодо кредитування сільгоспвиробників. При цьому впровадження запропонованої методики впливу на ризик коливання рівня врожайності

сільськогосподарських культур не тільки сприятиме уникненню негативних наслідків дії кредитних ризиків, але й забезпечить зростання ефективності виробництва продукції рослинництва.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні узагальнено теоретико-методологічні аспекти управління кредитуванням сільськогосподарських підприємств та обґрунтовано практичні пропозиції подолання проблеми дефіциту кредитних ресурсів у сфері сільськогосподарського виробництва. Результати дослідження дозволили дістатися висновків та висунути пропозиції, що відображають вирішення завдань відповідно до поставленої мети:

1. Визначено, що кредитне забезпечення є невід'ємною умовою розвитку сільськогосподарського виробництва. Однак складність та багатогранність кредитних відносин зумовлюють відсутність єдиної методологічної основи для розкриття їх сутності. Організація управління кредитуванням сільськогосподарських підприємств має свої особливості, що зумовлюють необхідність залучення в цей процес як державних, так і приватних фінансово-кредитних установ. Мінімальна плата за кредит та економічний захист сільськогосподарських підприємств-позичальників є одними з найважливіших вимог, що висувуються до організації кредитування. Означені вимоги найкраще задовольняються фінансово-кредитними інституціями, які створені та функціонують на кооперативних засадах.

2. Теоретично доведено, що механізм управління кредитними відносинами слід розглядати як сукупність інструментів, важелів та стимулів, що цілеспрямовано впливають на якісні та кількісні характеристики кредитних відносин. Вектор дії складових цього механізму залежить від рівня управління кредитуванням, а відтак – від цілей, на які спрямовані діяльність державних органів управління фінансовою системою, фінансово-кредитних установ, сільськогосподарських підприємств. Сільськогосподарські підприємства мають брати участь у процесі управління кредитуванням на паритетних засадах, разом з державними та приватними фінансово-кредитними установами.

3. Встановлено, що нестача обігових коштів, необхідність оновлення основних фондів зумовлює постійну потребу сільськогосподарських підприємств у кредитних ресурсах. Попит сільськогосподарських підприємств на короткострокові і довгострокові кредити продовжує зростати, незважаючи на збільшення обсягів їх кредитування. Водночас, організація кредитування сільськогосподарських підприємств здійснюється не на належному рівні та спричиняє появу ризиків, пов'язаних з неповерненням залучених коштів в строк або у повному обсязі.

4. Обґрунтовано, що рівень кредитування сільськогосподарських підприємств залежить від результатів фінансово-господарської діяльності. Найбільш істотними факторами впливу на рівень рентабельності сільськогосподарських підприємств Житомирської області є середня заробітна плата, що припадає на одного працівника підприємства, а також рівень зносу основних засобів. Впровадження заходів, що забезпечать коригування дії цих

чинників, дозволить не тільки позитивно вплинути на рентабельність виробництва, але й збільшить ймовірність отримання кредитних ресурсів у необхідному обсязі.

5. Управління ризиком, пов'язаним з неповерненням залучених коштів в строк або у повному обсязі, на рівні сільськогосподарського підприємства має передбачати запровадження заходів, що можуть забезпечити оптимальне співвідношення прибутку та ризику. Відповідно до визначених цілей сільськогосподарські підприємства мають здійснювати системний збір, обробку та аналіз інформації про зовнішнє середовище, про внутрішні показники їх фінансової, виробничої, комерційної діяльності в минулому й у поточному періоді та здійснювати прогнози щодо їх майбутньої діяльності.

6. Обґрунтовано доцільність диверсифікації джерел кредитування сільськогосподарських підприємств, зокрема часткову заміну традиційних банківських кредитів кредитами кооперативного банку. Переваги, які забезпечуються залученням коштів кооперативного банку, а саме: гарантований захист з боку держави, мінімальні відсоткові ставки, доступність кредитних ресурсів, сприятимуть досягненню стабільності у розвитку кредитних відносин, рівноправними суб'єктами яких стануть сільськогосподарські підприємства. З'ясовано, що для придбання основних фондів сільськогосподарськими товаровиробниками доцільно використовувати таку форму кредитування як лізинг. Найбільш вагомими чинниками, що визначають готовність сільськогосподарських підприємств до лізингових операцій, є рентабельність виробництва, працевзабезпеченість та необхідність оновлення основних засобів.

7. Доведено, що кредитні ризики, які пов'язані з дією кліматичних, технологічних й економічних чинників, у процесі сільськогосподарського виробництва можна зменшити, завдяки оптимізації галузевої спеціалізації підприємства. Мінімізація кредитних ризиків, що можуть виникнути внаслідок зменшення врожайності та скорочення обсягів виробництва, досягається за рахунок певного підбору культур. Варіантність вибору визначається сумою очікуваного доходу підприємства-позичальника та наявних у господарстві матеріально-технічних ресурсів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Черниш О.В. Проблеми аграрного кредитування в умовах трансформації АПК / О.В. Черниш // Вісник ДАЕУ. – 2007. – № 2. – С. 223-227.
2. Черниш О.В. Проблеми організації лізингу в оновленні основних засобів сільськогосподарських підприємств / О.В. Черниш // Вісник Сумського НАУ. – 2008. – № 12/1 (33). – Сер. Економіка та менеджмент. – С. 38-44.
3. Черниш О.В. Шляхи удосконалення механізму кредитних компенсацій комерційних банків сільгосппідприємств Житомирської області / О.В. Черниш // Наука й економіка: наук.-теорет. журнал Хмельницького економ. ун-ту. – 2009. – Т. 2; Вип. 14. – С. 274-278.

4. Чугаєвська С.В. Дослідження ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств Житомирщини / С.В. Чугаєвська, О.В. Черниш // Зб. наук. праць Нац. ун-ту водного господарства та природокористування. Економіка. – 2009. – Вип. 2 (46). – С. 339-344.

5. Тищенко С.В. Визначення факторів впливу на рентабельність сільськогосподарських підприємств Житомирської області / С.В. Тищенко, О.В. Черниш // Наука й економіка: наук.-теорет. журнал Хмельницького економ. ун-ту. – 2009. – № 4 (16). С. 42-45.

В інших виданнях:

6. Черниш О.В. Аналіз фінансового стану сільськогосподарських підприємств Житомирської області / О.В. Черниш // Актуальні питання науки та практики: досягнення та перспективи – 2009: Міжнар. наук.-практ. конф. – Полтава, – 2009. – С. 95-99.

7. Черниш О.В. Аналіз причин незадовільного фінансового стану сільськогосподарських підприємств / О.В. Черниш // Оптимізація наукових досліджень – 2009: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., – (17 червня 2009 р.). – Миколаїв: Вид-во НУК, 2009. – С.112-114.

8. Черниш О.В. Кредитні ризики сільськогосподарських підприємств / О.В. Черниш // Агропромисловий комплекс України: стан та перспективи розвитку: – наук. зб. за матеріалами VII Пленуму Спілки економістів України та Всеукр. наук.-практ. конф. – К.; 2009. – С. 312-316.

9. Черниш О.В. Роль кредитної кооперації в ринковій економічній системі / О.В. Черниш: Фінансово-бюджетна політика в контексті соціально-економічного розвитку регіонів: Міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ, 2009. Т. 2. – С. 261-262.

10. Черниш О.В. Розвиток іпотечного кредитування в сільському господарстві / О.В. Черниш // Актуальні питання науки та практики: досягнення та перспективи – 2008:– Міжнар. наук.-практ. конф. – Полтава, 2008. – С. 170-174.

11. Ільницька Г.М. Особливості інвестиційної діяльності Житомирської області / Г.М. Ільницька, О.В. Черниш // Вісник БДАУ: зб. наук. праць, 2009. – Вип. 63 – С. 158-160.

АНОТАЦІЯ

Черниш О.В. Управління кредитуванням сільськогосподарських підприємств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Житомирський національний агроекологічний університет Міністерства аграрної політики України, м. Житомир, 2009.

Дисертацію присвячено дослідженню теоретичних, методологічних та практичних аспектів управління кредитуванням діяльності сільськогосподарських підприємств. На основі вивчення і узагальнення

вітчизняного й зарубіжного досвіду визначено сутність поняття “кредит”, принципи та форми кредитування сільськогосподарських підприємств. Виявлені перспективні форми кредитування сільськогосподарських підприємств. Запропоновано кредитний механізм, який охоплює рівні держави, кредитора та сільськогосподарського підприємства.

Проаналізовано сучасний стан кредитування та розглянуто проблеми управління кредитуванням сільськогосподарських підприємств. Виявлено основні фактори впливу на лізингову готовність сільськогосподарських підприємств. Обґрунтовано доцільність диверсифікації джерел фінансування. Розроблено та запропоновано модель управління кредитними ризиками сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: кредит, кредитні ресурси, кредитування, лізинг, кредитні ризики.

АННОТАЦІЯ

ЧЕРНЫШ О.В. Управление кредитованием сельскохозяйственных предприятий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Житомирский национальный агроэкологический университет Министерства аграрной политики Украины, г. Житомир, 2009.

В диссертации исследованы теоретические, методологические и практические аспекты управления кредитованием деятельности сельскохозяйственных предприятий. Выделены основные характеристики понятия «кредит» и представлена его авторская трактовка. Установлена целесообразность осуществления кредитования сельскохозяйственного производства на льготных началах с привлечением государства в этот процесс, что вызвано необходимостью специальной защиты сельскохозяйственных производителей, которые характеризуются низким уровнем кредитоспособности. Предоставлять займы рекомендуется только перспективным, в контексте получения прибыли, или стратегически важным для национальной экономики хозяйствам. Доказано, что предпочтение следует отдавать привлечению кредитных ресурсов финансово-кредитных учреждений, которые функционируют на кооперативных началах.

В качестве классификационного признака кредитов предложено использовать форму предоставления кредита, что позволит сельскохозяйственному предприятию выбирать тот или иной вид кредитования в зависимости от собственности, которую оно имеет в распоряжении, а также создаст основу для диверсификации источников его кредитных ресурсов. Установлено, что наиболее перспективными формами кредитования для отечественных сельскохозяйственных предприятий является ипотечное кредитование и лизинг. Разработан механизм управления кредитными

отношениями, который рассмотрен на уровнях государства, финансово-кредитной организации и сельскохозяйственного предприятия.

Выявлен факт дефицита ресурсов для кредитования сельскохозяйственных производителей. Доказано, что полноценное кредитования производителей сельскохозяйственной продукции, которые характеризуются неудовлетворительным финансовым состоянием, возможно лишь при государственной поддержке, которая предусматривает, прежде всего, частичную компенсацию ставки за кредиты коммерческих банков. Опираясь на результаты корреляционно-регрессионного анализа, идентифицированы факторы влияния на показатель уровня рентабельности, низкий уровень которого является основным препятствием развитию взаимоотношений между баками и сельскохозяйственными предприятиями. Выявленные факторы включают площадь сельскохозяйственных угодий, коэффициент сноса основных производственных фондов, фондообеспеченность, среднемесячная зарплата работника.

Выявлена тенденция роста стоимости и количества действующих договоров финансового лизинга с преобладанием в структуре лизинговых сделок договоров, связанных с функционированием транспортной отрасли и строительства. Установлено, что нестабильность экономической и политической ситуации негативно влияет на развитие лизинга в Украине, увеличивая уровень рискованности долгосрочных проектов, что обусловило значительный рост доли краткосрочных договоров. Предложена методика расчета коэффициента лизинговой готовности как основного индикатора возможности вовлечения сельскохозяйственных предприятий в процесс кредитования на принципах лизинга. Выявлены наиболее существенные факторы влияния на уровень лизинговой готовности, включающие фондообеспеченность, трудообеспеченность, уровень рентабельности, размер кредита на 100 га, величину компенсированной суммы и коэффициент обновления основных фондов.

Разработана методика прогнозирования объемов кредитования сельскохозяйственного производства. Обоснована целесообразность диверсификации источников кредитования сельскохозяйственных предприятий. Среди возможных кредиторов выделены коммерческие банки, кредитные союзы и кооперативный банк.

Доказано, что залогом получения кредита является управление кредитным риском несвоевременного и/или неполного погашения кредита не только со стороны финансово-кредитной организации, а и стороны сельскохозяйственного предприятия. Предложена методика управления кредитными рисками, которая включает: 1) выделение культур, урожайность которых является наиболее устойчивой в динамике в данном регионе; 2) определение культур, которые характеризуются обратной зависимостью уровней урожайности (т. е. чем больше урожайность одной культуры, тем меньше возможна урожайность другой и наоборот); 3) оптимизация площадей насаждений ранее определенных культур с учетом имеющихся в хозяйстве ресурсов. Разработана экономико-математическая модель оптимизации

площадей насаждений сельскохозяйственных культур с учетом ресурсов, которые имеются в распоряжении хозяйства, а также неопределенности основных показателей производства и реализации продукции растениеводства.

Ключевые слова: кредит, кредитные ресурсы, кредитование, лизинг, кредитные риски.

SUMMARY

Chernysh O.V. Management of Crediting at Agricultural Enterprises. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Economics in speciality 08.00.04 – Economics and Management of Enterprises (according to the types of economic activities). – Zhytomyr National Agroecological University of Ministry of Agrarian Policy of Ukraine, Zhytomyr, 2009.

The thesis deals with the investigation into the theoretical, methodological and practical aspects of managing crediting of the agricultural enterprise activities. On the basis studying and generalizing the domestic and foreign experience the essence of the notion credit, as well as the principles and forms of crediting agricultural enterprises are determined. The promising forms of the agricultural enterprise crediting are revealed. The crediting mechanism functioning on the levels of the state, creditor and agricultural enterprise is suggested.

The modern state of crediting is analyzed and the problems of managing agricultural enterprise crediting are considered. The main factors related to the effects on the leasing readiness of agricultural enterprises are singled out. The expediency of the diversification of financing sources is substantiated. The model for managing the crediting risks of agricultural enterprises is developed and suggested.

Key words: credit, crediting resources, crediting, leasing, crediting risks.